

Sydfrukter, kryddväxter och trädgårdsrymlingar – från Botaniska sällskapets adventivexkursion på Eskilstunatippen 2003

ANDERS SVENSON OCH GÖRAN ODELVIK

Sällskapets adventivexkursion år 2003 genomfördes den 14 september och målet var Eskilstunatippen eller avfallsanläggningen Lilla Nyby som den egentligen heter. Den ligger i Klosters församling i Eskilstuna kommun några kilometer sydost om staden. Lokalen är känd som en av landets artrikaste soptippar och har besökts av adventivbotanister åtminstone sedan början av 1990-talet (Ekman & Östholm 1991). Eskilstunatippens väl ansedda rykte som adventivväxtlokal och en förexkursion två veckor tidigare, den 31 augusti, gjorde att valet av exkursionsmål var givet.

Med tillstånd från avfallsbolaget strövade ett tjugotal deltagare in på tippområdet och kom först till en äldre del med enstaka perenna buskar och örter med trädgårdsursprung. Längre fram öppnade sig ett flera hektar stort område med nyligen jordtäckt avfall som var särskilt rikt på adventivväxter. Artsammansättningen tydde på att marken innehöll hushållsavfall med rester av fågelfrö. Norr om detta område, mot lakvatendamarna, låg en deponi med park- och trädgårdsavfall som jämnats ut och täckts med jord. Även i denna del av tippen fanns det många prydnads- och nyttoväxter. Slutligen passerade vi ett parti strax västerut där ingen deponering skett under senare år. Detta område var bevuxet med gräs och högvuxna triviala skräpmarksarter. Enstaka

perenna buskar och tåliga örter med trädgårdsursprung förekom här och var.

En omfattande artlista från tippen finns tillgänglig på Botaniska sällskapets hemsida (www.bsis.org) och de allra flesta arter från såväl exkursionsdagen som förexkursionen kan även sökas i databasen för växtfynd i Artportalen (www.artportalen.se). Fram till och med 1999 hade 226 växtarter eller enheter av lägre rang noterats på Eskilstunatippen med det urval av adventivväxter som då tillämpades (Svenson m.fl. 2002). Under 2000-2002 tillkom 19 arter och vid adventivexkursionen inkl. förexkursionen ytterligare 39. Summan 284 arter visar formriksdomen och befäster tippens ställning som en av de artrikaste i landet.

Ett litet urval av de fynd vi gjorde 2003 beskrivs nedan. Uppgifter om tidigare fynd i landet är från Karlsson (1998, 2002a-c) och för landskapet Sörmland från boken Sörmlands flora (Rydberg & Wanntorp 2001).

Nejlikglim *Eudianthe coeli-rosa*. Nejlikglim är en rank och spenslig nejlikväxt som ibland odlas i rabatter eller sås in med blomfröblandningar. Arten är ettårig och kan dyka upp i tippmiljö med fröspill eller trädgårdsavfall.

Ett större exemplar av nejlikglim med flera blommor upptäcktes på det övre tippplanet bland andra trädgårdsrymlingar

Eudianthe coeli-rosa, nejlilglim
Foto: Håkan Andersson

redan på förexcursionen och fanns kvar till beskådande även under den arrangerade excursionen. För artbestämningen svarar Erik Ljungstrand. Uppgifter om tidigare fynd av nejlilglim från Sörmland saknas.

Sandmalört *Artemisia stelleriana*. Sandmalört förekom tidigare sällsynt på

havsstränder och på en lokal i norra Bohuslän fanns den kvar fram till 1995 (Aronsson 1999). Arten är utgången på havsstrandslokalen, men har under 2003 uppträtt i tippmiljö på två lokaler i Sörmland, varav den ena är Eskilstunatippen. Två ex påträffades under adventivexcursionen, ett av dem blommande, och senare gjordes ytterligare ett fynd på en hög av sopsand i en av Stockholms södra stadsdelar. För artbestämningen svarade Erik Ljungstrand. Uppträdandet i tippmiljö tyder på att arten odlas i trädgårdar.

Citrus-arter *Citrus* spp. En liten planta av citron *C. limon* och minst två av apelsin *C. sinensis* påträffades på sandblandad jord som schaktats över tippade sopor. Sannolikt är det hushållssopor eller avfall från butikernas fruktdiskar som bidragit till spridningen. Arterna skiljs framförallt genom att

Artemisia stelleriana, sandmalört
Foto: Håkan Andersson

apelsinplantor har vingade bladskaft. Varken apelsin eller citron är tidigare funna som förvildade i Sörmland.

Jättepumpa *Cucurbita maxima*. En stor planta av jättepumpa växte i samma område som arten påträffades i året innan. Om den fick fram mogna frön eller om plantorna kommer från samma fröreserv är svårt att avgöra. Dessa båda fynd är de första kända för Sörmland.

Basilika *Ocimum basilicum*. Basilika är ny som förvildad i Sörmland och det är endast ett år sedan landets första fynd gjordes på Tagene soptipp i Göteborg. Fyndet var väntat med tanke på den spridning som borde ske med den ökade försäljningen av bladkryddor.

Passionsfrukt *Passiflora edulis*. En skottplanta av passionsfrukt med några få blad upptäcktes under förexkursionen men bestämdes först vid det andra besöket (av Erik Ljungstrand). Först under senare år har groddplantor av passionsfrukt påträffats som förvildade i tippmiljöer. Något tidigare fynd från Sörmland är inte känt.

Avokado *Persea americana*. Avokado-kärnor har genom att hamna på soptippar kunnat gro till identifierbara skottplantor. Sörmlands första fynd av en planta gjordes under adventivexkursionen. Flera skott hade växt upp från en och samma kärna.

Morrhårsblomster *Polanisia dodecandra* (L.) DC. Denna växt ingår i en grupp amerikanska arter med underarter som brutits ut ur släktet paradisblomster, *Cleome* (Iltis 1958, 1969). *P. dodecandra* skiljer sig från paradisblomster *Cleome hassleriana* framförallt genom sina trefingrade blad och att den saknar tornar. Arten omfattar tre underarter sedan en fjärde upphöjts till art, *P. uniglandulosa*. Alla förekommer i USA och några

även i angränsande delar av Mexiko och södra Kanada. Av underarterna har *P. d. ssp. dodecandra* en östligare utbredning medan *P. d. ssp. trachysperma* är västligare och även växer i Mexiko. Den tredje, senast urskilda underarten *P. d. ssp. riograndensis*, har en mer begränsad utbredning i gränstrakterna mellan USA och Mexiko. Viktigaste särskiljande karaktär hos underarterna är strukturen på fröskalet hos mogna frön, där den först nämnda underarten har nästan slät yta och den sistnämnda mycket skrovlig. *P. d. ssp. trachysperma* har också utskjutande ståndare, d.v.s. ståndare som är längre än kronbladen, medan *P. d. dodecandra* har kronblad som är nästan lika långa som ståndarna.

På Eskilstunatippen växte 2 exemplar varav en del av ett insamlades för bestämning. Vid senare besök upptäcktes ytterligare några plantor. Belägg har bestämts av Lars-Erik Kers. På grund av alltför få och dåligt utvecklade frön kunde växten inte bestämmas till underart. Fyndet är det andra eller tredje i landet. Tidigare, på sommaren, insamlades arten på Elsemålatippen i Tingsryd och enligt uppgift fanns den där redan 2002 (Bengt Nilsson, muntl. medd.). Växten hamnar på tippor troligen som fröspill eller med trädgårdsavfall. Sannolikt är den växt som fröfirmor säljer som *Cleome serrulata* (se t.ex. Anon. 2002) istället morrhårsblomster som nu dykt upp på tippor.

Granatäpple *Punica granatum*. Cirka 10 småplantor av granatäpple växte tillsammans med småplantor av passionsfrukt och vinranka (*Vitis vinifera*) på en öppen jordyta i norra delen av tippområdet där uppenbarligen fruktavfall tippats. Det är första gången denna växt anträffas som grodd i svensk jord under sådana förhållandevis spontana förhållanden.

Spädsalvia *Salvia reflexa*. Ett exemplar av denna art upptäcktes och insamlades både under förexkursionen och Sällskapets exkursion. Båda exemplaren har bestämts av Erik Ljungstrand. Ett nutida fynd är känt från Göteborg 2002 och fyndet i Eskilstuna är det första i Sörmland. Arten är amerikansk och odlas sannolikt inte. Troligen sprids den med orent frö, t.ex. i fågelfröblandningar.

Zinnia *Zinnia elegans*. Denna praktfulla rabattväxt hade slagit rot i de övertäckta tippmassorna. Två exemplar noterades varav åtminstone det ena blommade vackert på förexkursionen. Trots att zinnia odlats i trädgårdar och parker sedan lång tid tillbaka var det först år 2000 som den dök upp i trädgårdsavfall (Karlsson 1997, 2002c). Fyndet på Eskilstunatippen var landskapets första som förvildad.

Zinnia elegans
Foto: Håkan Andersson

Litteratur

- Anon. 2002. Trädgårdslandet. Värends Bär- och Trädgårdsprodukter, Urshult.
- Ekman, J. & Östholm, B. 1991: Eskilstuna och Strängnäs soptippar ur botanisk synvinkel. *Daphne* 2: 48-57.
- Iltis, H. H. 1958. Studies in the Capparidaceae - IV *Polanisia* Raf. *Brittonia* 10: 33-58.
- Iltis, H. H. 1969. Studies in the Capparidaceae XII: *Polanisia dodecandra riograndensis* ssp. nov. *Southw. Nat.* 14:115-121.
- Karlsson, T. 1997: Förteckning över svenska kärleväxter. *Svensk Bot. Tidskr.* 91: 241-560. Finns även på Internet <http://linnaeus.nrm.se/flora/chk>
- Karlsson, T. 2002a: Nyheter i den svenska kärleväxtfloran I. Ormbunksväxter – jordroksväxter. *Svensk Bot. Tidskr.* 96: 75-93.
- Karlsson, T. 2002b: Nyheter i den svenska kärleväxtfloran II. Korsblommiga – flockblommiga. *Svensk Bot. Tidskr.* 96: 186-206.
- Karlsson, T. 2002c: Nyheter i den svenska kärleväxtfloran III. Fjällgröneväxter – korgblommiga. *Svensk Bot. Tidskr.* 96: 234-255.
- Rydberg, H. & Wanntorp, H-E. 2001: Sörmlands flora. Botaniska sällskapet i Stockholm. Västervik.
- Svenson, A., Edelsjö, J., Ekman, J., Gudmundsson, H., Odelvik, G. 2001: Floran på tippar i Uppland och Södermanland 1990-1999. *Daphne*, 12(2): 2-157